

ЛІНГВОСТИЛИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОЇ ФРАНКОМОВНОЇ СТАТТІ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛА АНОТАТИВНОГО ТА РЕФЕРАТИВНОГО ПЕРЕКЛАДІВ

В. Д. Ігнатенко

Білоцерківський національний аграрний університет

У статті розглядаються лінгвостилістичні особливості наукової франкомовної статті аграрного профілю як першоджерела анотативного та реферативного перекладів. Розглянуто лексичні, граматичні та синтаксичні особливості франкомовних наукових статей. Проаналізовані їхні стилістичні особливості.

Ключові слова: франкомовна наукова стаття аграрного профілю, лінгвістичні особливості, стилістичні особливості, реферативний/анотативний переклад.

В. Д. Ігнатенко. Лингвостилистические особенности научной франкоязычной статьи аграрного профиля как первоисточника анотативного и реферативного переводов. В статье рассматриваются лингвостилистические особенности научной франкоязычной статьи аграрного профиля как первоисточника анотативного и реферативного переводов. Рассмотрены лексические, грамматические и синтаксические особенности франкоязычных научных статей. Проанализированы их стилистические особенности.

Ключевые слова: франкоязычная научная статья аграрного профиля, лингвистические особенности, стилистические особенности, реферативный/анотативный перевод.

V. Ignatenko. Linguostylistic features of the scientific agricultural francophone articles as the source of the annotative and gist translations. The article analyses the linguostylistic features of the scientific agricultural francophone articles as the source of the annotative and gist translations. The lexical, grammatical and syntactical features of the the scientific agricultural francophone articles have been analyzed. Their stylistic features have been ascertained.

Key words: scientific agricultural francophone articles, linguistic features, stylistic features, the annotative and gist translation.

Темп розвитку науки та техніки у сучасному процесі глобалізації зростає з кожним днем, активізуючи міжнародні зв'язки. Науково-технічний прогрес сьогодення та інтенсифікація міжнародного економічного і технічного співробітництва підвищують значення науково-технічного перекладу, яке безупинно зростає. З огляду на це підготовка перекладачів у вищих навчальних закладах України переживає період бурхливого розвитку. Збільшення обсягу і диверсифікація вимог до перекладу як професійної діяльності сприяли зміні ринку перекладацьких послуг. Змінюються традиційні уявлення про перекладацьку діяльність, ускладнюється професійна модель перекладача, що, у свою чергу, вимагає змін від самого процесу підготовки майбутніх перекладачів. Ще більшим викликом сучасності для перекладача є необхідність здійснювати такі види письмового перекладу, як анотативний та реферативний.

Термін “анотативний/реферативний переклад” походить від слова *анотация/реферат*, що означає скорочувати, але не спрощувати, а сповна передавати основні положення, найголовніший зміст вихідного тексту [10, с. 350].

Анотативний і реферативний переклади належать до гетеровалентного (термін Л. М. Черноватого [20, с. 243]), неповного або скороченого перекладу, при якому внаслідок зміни комунікативної ситуації текст перекладу виконує іншу комунікативну функцію, ніж текст оригіналу. Ці види перекладу називають адаптивним транскодуванням або перенесенням, оскільки вони передбачають не лише перенесення інформації з однієї мови на іншу, а також

її перетворення (адаптацію) з метою переказу в іншій формі, яка визначається не організацією цієї інформації в оригіналі, а особливим комунікативним завданням [4; 9]. Усі види адаптивного транскодування передбачають певну переробку змісту оригіналу, його структурування, компресування або узагальнення за певними правилами [4].

У науковій літературі особливе місце посідають науково-технічні тексти, орієнтовані на представників певної професійної групи. Під науково-технічним текстом розуміємо цілісний мовленнєвий твір, що належить до наукової або технічної діяльності людини, комунікативним наміром якої є передавання інформації про матеріальні і нематеріальні об'єкти, їхні кількісно-якісні характеристики і просторові відносини між ними за допомогою загальномовних і термінологічних мовних засобів [8].

До науково-технічних текстів відносять:

- власне науково-технічну літературу (монографії, збірники та статті з різних проблем науки і техніки);
- навчальну науково-технічну літературу (підручники, довідники тощо);
- науково-популярну літературу з різних галузей техніки;
- технічну і супровідну документацію;
- технічну рекламу, патенти тощо [1].

За результатами проведеного нами анкетного опитування фахівців у галузі перекладу, тематикою, яка користується останнім часом попитом серед замовників перекладу, є саме аграрна тематика, що відзначили 90% респондентів. Це зумовлено низкою чинників, зокрема тим, що останніми роками за даними прес-служби Міністерства аграрної політики і продовольства України, спостерігалася позитивна динаміка товарообігу сільськогосподарської продукції між Україною та Францією. Більшість респондентів відзначають, що у своїй професійній діяльності їм доводиться найчастіше виконувати анотативний та реферативний переклади, першоджерелом яких є наукова стаття аграрного профілю, яку, слідом за Л. С. Бархударовим, розглядаємо як різновид науково-технічного тексту [1]. З метою ефективного здійснення анотативного та реферативного перекладів наукових статей аграрної тематики на високому професійному рівні майбутній перекладач має знати їхні лінгвостилістичні особливості.

Метою статті є визначення лінгвостилістичних особливостей наукової статті аграрного профілю як першоджерела анотативного та реферативного перекладу.

Здійснений нами аналіз 100 франкомовних наукових статей аграрного профілю дав змогу визначити їх лінгвістичні особливості, зокрема лексичні, граматичні та синтаксичні. Джерелами добору наукових статей аграрної тематики були електронні варіанти франкомовних періодичних професійних видань *Perspectives Agricoles*, *La France Agricole*, *AgroDistribution*, *Agro Mag*.

Розглянемо докладніше лінгвістичні особливості науково-технічних текстів аграрного профілю, які зумовлюють адекватність перекладу та досягнення комунікативної мети, поставленої адресантом.

Зауважимо, що серед **лексичних особливостей** перекладу науково-технічних текстів взагалі, а отже, і наукової статті аграрного профілю як їх різновиду зокрема, слідом за В. І. Карабаном [6], виокремлюємо багатозначність лексичних одиниць (передусім термінів) та вибір словникового відповідника або варіанта перекладу лексичної одиниці (терміна), особливості вживання загальноживаної лексики (*la rusticité* – у загальному значенні перекладається як грубість, неотесаність, а у сільському господарстві як простота розведення) в науково-технічних текстах, термінів (*la céréalisation* – поширення зернових культур, *la désanimalisation* – зменшення кількості тварин), (*l'INRA* – І, національний інститут досліджень у галузі сільського господарства), уникнення (*la race* у значенні порода, а не раса).

Як зазначалося вище, особливістю наукової статті є її насиченість спеціальними термінами. Термін (від лат. *terminus* “межа, кінець”) – це спеціальне слово чи словосполучення, яке

є прийнятим у відповідній професійній сфері та чітко позначає поняття тієї чи іншої галузі знань [5, с. 246]. Термінами можуть бути і слова, що вживаються майже виключно в межах одного стилю, і спеціальні значення загальноживаних слів.

Терміни мають забезпечувати чітку і точну вказівку на реальні об'єкти і явища, встановлювати однозначне розуміння фахівцями інформації, що передається. Саме тому до цього типу слів висуваються особливі вимоги.

Основною відмінністю термінів від інших лексичних одиниць є точність семантичних меж, а їх призначення – коротко, точно й однозначно визначати наукове поняття. Тому, поділяючи точку зору А. В. Посохової, до типологічних ознак термінів наукової статті аграрної тематики відносимо:

- однозначність, тобто будь-якому терміну відповідає тільки одне поняття, а будь-якому поняттю має відповідати тільки один термін;
- точність у визначенні поняття;
- незалежність від контексту;
- наявність визначення;
- відсутність емоційного забарвлення, синонімів та омонімів;
- стилістична нейтральність та обмеженість у вживанні фаховим контекстом [12].

Як зауважує С. Г. Тер-Мінасова, терміни виражають наукові поняття і властиві лише конкретній галузі науки і техніки [17]. Наведемо приклади термінів, що використовуються у галузі сільського господарства: *le tallage* – кушіння, *le sevrage* – відлучення теляти від матері, *la carcasse* – туша.

Втім, здійснений нами аналіз наукових статей аграрної тематики, зокрема їх лінгвостилістичний аналіз, дає змогу стверджувати, що у наукових підмовах різних спеціальностей одні і ті ж самі терміни мають різне значення, що дає підстави говорити про їхню багатозначність. Наведемо приклади.

У геології *le vélage* – відокремлення брил льоду від льодовика, а в сільському господарстві, зокрема у тваринництві – отелення, у медицині *le sevrage* – це припинення прийому лікарського засобу, а у сільському господарстві, зокрема у тваринництві, – відлучення теляти від матері.

Фахівці окремої галузі знань оперують специфічними термінами, які й складають термінологічну систему відповідної науки. Як зазначає Л. І. Борисова, терміносистема окремої галузі знань

- 1) є частиною лексичної системи національної мови, отже, тією чи іншою мірою відображає її національно-культурну специфіку;
- 2) відображає наочно-понятійну сферу знань у конкретній дисциплінарній сфері, яка також може відрізнятися в різних культурах;
- 3) завжди динамічна, вона постійно змінюється як у системних відносинах між одиницями, так і відносно плану змісту окремої термінологічної одиниці [2].

Особливості перекладу термінів, як зазначає О. Т. Зарівна, є завжди актуальними для перекладача, оскільки саме вони визначають інформаційний зміст спеціального тексту, будучи своєрідними ключами, що кодують спеціальну інформацію [3]. Тому завдання перекладача полягає у точному і повному розумінні значення термінологічної одиниці у відповідному науковому контексті, зокрема у науковій статті аграрної тематики, з тим, щоб надати їй адекватний еквівалент у процесі здійснення анотативного/реферативного перекладу українською мовою.

Безпосередньо пов'язана з точністю терміна і вимога, щоб кожному поняттю відповідав лише один термін, тобто щоб не було синонімів зі значеннями, що збігаються. Значення термінів і їхні визначення мають підкорятися правилам логічної класифікації, чітко розрізняючи об'єкти і поняття, не допускаючи неясності і суперечності. І, нарешті, термін має бути суто об'єктивним

найменуванням, позбавленим будь-яких побічних відтінків. Наприклад: *la suralimentation* – переїдання, *laitière/allaitante (la race)* – молочна/м'ясна (порода), *le teneur en huile* – вміст олії, *les fourrages grossiers* – грубі кормові культури.

Основна складність перекладу у наукових статтях аграрної тематики полягає у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних.

Обов'язковою умовою повноцінного перекладу будь-якого спеціального тексту, особливо наукової статті, є повне розуміння його перекладачем. Наприклад: *les naisseurs-engraisseurs*... – рогата худоба на відкорм, призначена для розведення; *la tige creuse* ... – порожнисте стебло у рослинництві, хоча у словниках дається переклад словосполучення із галузі гідротехніки “порожниста штанга”.

Ці приклади підтверджують, що для адекватного перекладу варто докладно проаналізувати описуване явище і передати його термінами, що вже є усталеними в науці, тобто докладного вивчення потребує контекст.

На думку О. І. Селіванової, характерною ознакою сучасної науково-технічної літератури є широке використання різних скорочень і абrevіатур [16].

Здійснений нами аналіз наукових статей аграрної тематики підтверджує точку зору дослідниці та доводить, що використовувані абrevіатури та скорочення є офіційними, загальноприйнятими і їх не можна довільно змінювати та замінювати. Наведемо приклади.

Скорочення: *Mt* – *mètre-tonne* – тонна-метр; *kt* – *kilotonne* – кілотонна.

Абrevіатури: *J.B.* – *jeune bovin*, *молода рогата худоба*, *VBF* – *viande bovine française*, *м'ясо великої рогатої худоби французького походження*, *UFL* – *unité fourragère laitière*, *кормова одиниця молока*.

Отже, ми проаналізували лексичні особливості франкомовних наукових статей аграрного профілю. Зважаючи на викладене вище, підкреслимо необхідність ознайомлення з особливостями функціонування термінів у статтях аграрного профілю та необхідність урахування всіх нюансів, що стосуються лексики наукових франкомовних статей.

Розглянемо **граматичні особливості** наукових статей аграрного профілю.

Важливе значення для стилістичної диференціації науково-технічного мовлення має також співвідношення граматичних класів слів. Так, наукова стаття відрізняється переважним вживанням номінативних форм, високим рівнем субстантивності. Висока активність іменника в підмовах науки і техніки пояснюється тим, що він як частина мови означає поняття. Саме тому його переважне вживання зафіксоване в тих галузях, де особливо необхідною є понятійна точність. Наведемо приклад.

Plus le délai entre l'apport d'engrais et l'absorption par la plante est long, plus les risques de pertes d'azote sont élevés. – Чим довшим є проміжок між підживленням рослини і поглинанням, тим більші ризики значної втрати азоту.

Це пояснюється передусім тим, що стиль статей фахового журналу зумовлений необхідністю передавати читачам якнайповнішу інформацію. Необхідною є також гранична точність у визначеннях і описах конкретних технічних реалій. Це досягається, зокрема, вживанням номінативних форм і конструкцій, передовсім вузькоспеціальних термінологічних одиниць.

Специфіка стилю науково-технічних текстів аграрного профілю яскраво проявляється і на морфологічному рівні, а саме:

- використання особового займенника “nous”. Наприклад:

Nous affirmons que les veaux doivent avoir accès à de l'eau potable fraîche en quantité suffisante à partir de 2 semaines. – Ми стверджуємо, що телята повинні мати доступ до прісної питної води у достатній кількості, починаючи із двотижневого віку.

Nous mettons à profit la qualité de la génétique que nous offre le schéma de sélection. – Ми використовуємо якісну генетику, яку нам пропонує схема селекції.

- абстраговане вживання дієслівної категорії часу. Наприклад:

La localisation de l'engrais phosphaté au semis du maïs constitue dans certains cas le meilleur moyen de protection contre le parasitisme tellurique. – Застосування фосфатних добрив при посадці кукурудзи є в деяких випадках найкращим способом захисту від ґрунтових паразитів.

- використання типових сполучників і зворотів, тобто засобів міжфразового зв'язку. Наприклад:

Toutefois, cela présente des limites au niveau de la concurrence entre plantes. – Тим не менш, це дає певні обмеження у плані конкуренції між рослинами.

Enfin, la précocité peut aussi être utilisée comme tactique d'évitement de périodes de déficit hydrique en fin de cycle. – Врешті-решт раннє досягання може бути також використане як тактика запобігання періоду дефіциту води в кінці циклу.

Характерними для синтаксису наукового стилю є складні речення різних типів, конструкції з однорідними членами речення, використання пасивних структур, герундія, довгих складнопідрядних, переважно підрядних означальних речень, сталих формул висловлювання. Наведемо приклад.

La stratégie de fractionnement de la dose d'azote à apporter constitue de ce fait un compromis entre les trois paramètres que sont la capacité d'absorption des plantes, leurs besoins quantitatifs en azote et la mise à disposition de l'engrais sous l'effet des pluies. – Стратегія розділення кількості азоту для внесення у ґрунт є, таким чином, компромісом між трьома параметрами, якими є здатність до абсорбування, потреба в азоті й отримання добрива від дощу.

Переклад синтаксичних структур, зокрема в анотативному/реферативному перекладі, є чи не найскладнішим, адже перекладачеві потрібно не лише передати зміст тексту оригіналу, а й зберегти всі компоненти відповідного речення згідно з правилами мови перекладу. Наприклад:

Race bovine de type mixte, appartenant au groupe des pie rouges des montagnes. – Змішана порода великої рогатої худоби, яка належить до гірського виду корів рудого окрасу.

В. І. Карабан підкреслює безсуб'єктність, безособовість синтаксису, відсутність всього того, що вказувало б на особу автора, його уподобання (емоційно-експресивні синоніми, суфікси, багатозначні слова, художні тропи, індивідуальні неологізми) [6]. Наприклад:

L'appréciation de la valeur agronomique des variétés de maïs passe par la prise en compte simultanée de différents critères. – Визначення агрономічної цінності видів кукурудзи відбувається шляхом одночасного врахування різних критеріїв.

У наведеному вище прикладі речення повністю виключається присутність суб'єкта дії на користь констатації факту, як певного результату дії, що яскраво ілюструє безособовість синтаксису.

Наукова стаття аграрної тематики належить до науково-технічного стилю, головним призначенням якого є систематизація знань, пізнання світу, повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, виклад матеріалу, презентація наукових даних суспільству [14].

Стиль наукової статті аграрної тематики характеризується такими ознаками:

- інформативність,
- логічність,
- точність і об'єктивність,
- ясність та зрозумілість [11; 7].

Специфіка цих текстів полягає у точності суджень та авторитетності висновків і постулатів, а також у прагненні автора (адресанта) переконати реципієнта у правильності власної позиції. Звідси впливають і формальні характеристики – структурна повнота й конкретність; формальна стислість і лаконічність, з якими пов'язана граматична структура письмового мовлення; індивідуальний стиль автора; чітке дотримання норм літературної мови тощо.

Наукові статті аграрного профілю функціонують у сфері наукової комунікації. Під науковою комунікацією ми розуміємо процес створення, передавання і сприйняття повідомлення, в основу якого покладено наукове пізнання світу [8, с.30].

У науковій комунікації окремих фрагмент об'єктивної дійсності стає референтним простором повідомлення. Референтний простір наукового тексту відбиває об'єктивну, а не вигадану реальність, на відміну від художнього тексту, в якому референтний простір є продуктом свідомості автора [8, с. 33]. Діяльність автора у науковій комунікації полягає у точному доборі і поясненні фактів об'єктивної дійсності.

Отже, основне завдання наукової і технічної літератури – просто і доступно довести певну інформацію до читачів. Це досягається логічно обґрунтованим викладенням фактичного матеріалу без застосування емоційно забарвлених слів, висловів і граматичних конструкцій.

Оскільки науковій та технічній літературі притаманний формальний, логічний, майже математично точний виклад матеріалу, є всі підстави назвати подібний стиль формально-логічним.

Особа, яка пише на наукові та технічні теми, уникає неточних визначень, необґрунтованих узагальнень, сенсацій. У таких працях завжди присутня ясність, і акцент робиться на логічній, а не на емоційній стороні інформації. Виклад матеріалу зазвичай ведеться не від першої особи і використовується особливий, “колективний” стиль.

Прийнято вважати, що науковій і технічній літературі властивий нейтральний спосіб викладу матеріалу, або нейтральний стиль. Проте А. В. Федоров вважає, що поняття якогось нейтрального стилю, тобто стилю сухого, позбавленого образності, емоційності, – відносно, оскільки сама відсутність цих властивостей є виразною, хоча і негативною, стилістичною ознакою, отже, наявна й позитивна характерна ознака [18].

Як зазначає Л. Філатова, у процесі комунікації у науковій сфері проблеми відмінностей у культурах нейтралізуються завдяки таким мовним особливостям, оскільки корпоративне наукове середовище складалося впродовж декількох сотень років як інтернаціональне, що і знайшло відображення в мові науки. У багатьох культурах сьогодення простежується паралельне використання і специфічної національної, й інтернаціональної лексики в сфері науки, призначеної для експлікації наукової інформації, що призводить до труднощів при перекладі [19].

Таким чином, анотативному/реферативному перекладу наукових статей аграрного профілю властиві логічна стрункість, точність у поясненні фактів, монологічний характер, що яскраво виявляється на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях. Вивчення лінгвостилістичних особливостей цих текстів дасть змогу уникнути значних труднощів при здійсненні цих видів перекладу.

Перспективою подальших розвідок є укладання комплексів вправ для навчання майбутніх перекладачів анотативного та реферативного перекладу наукових статей аграрного профілю з французької на українську мову.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Пособие по переводу технической литературы (английский язык) / Л. С. Бархударов, Ю. И. Жукова, И. В. Квасюк, А. Д. Швейцер. – М.: Высшая школа, 1967. – 284 с.
2. Борисова Л. И. Лексические трудности перевода научно-технической литературы с английского языка на русский / Л. И. Борисова. – М.: ВЦП, 2001. – 135 с.
3. Зарівна О. Т. Основні способи та прийоми перекладу науково-технічних текстів у вищих навчальних закладах / О. Т. Зарівна // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – 2011. – № 85. – С. 97–100.

4. Емельянова Я. Б. Лингвострановедческая компетенция переводчика: теория и практика: Монография / Я. Б. Емельянова. – 2-е изд., испр. и доп. – Нижний Новгород: ООО “Стимул-СТ”, 2010. – 201 с.
5. Ефремова Т. Ф. Современный толковый словарь русского языка. В 3-х томах / Т. Ф. Ефремова. – М.: Издательство: . – 2006. – Т.3 – 328 с.
6. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу науково-технічної літератури Ч.1, Ч.2 / В. І. Карабан. – К.: Tempus, 1997. – 257 с.
7. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад / А. Я. Коваленко. – Тернопіль: Видавництво Карп’юка, 2001. – 284 с.
8. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации / И. М. Колегаева. – Одесса: Обл. упр. по печати, 1991. – 120 с.
9. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: [учеб. пособие] / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2002. – 424 с.
10. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства: [підручник] / І. В. Корунець. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 512 с.
11. Латишев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – М.: Academia, 2003. – 190 с.
12. Посохова А. В. Лексична компетенція як важливий фактор формування мовної особистості фахівця / А. В. Посохова // Педагогічні науки: збірник наукових праць – № 54/2010. – С. 104–107.
13. Пронина Р. Ф. Пособие по переводу английской технической литературы / Р. Ф. Пронина. – М.: Высшая школа, 1973. – 200 с.
14. Пумпянский А. Л. Чтение и перевод английской научной и технической литературы / А. Л. Пумпянский. – Мн.: ООО “Попурри”, 1997. – 608 с.
15. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації / Т. В. Радзівська. – К.: Ін-т укр. мови АН України, 1993. – 194 с.
16. Селіванова О. І. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. І. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 712 с.
17. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учеб.пособие / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово / Slovo, 2000. – 624 с.
18. Федоров А. В. Основы общей теории перевода: лингвистические проблемы / А. В. Федоров. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1983. – 348 с.
19. Филатова Л. А. О явлениях универсализации в научном стиле / Л. А. Филатова // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – 1991. – № 2. – С. 78–86.
20. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад” / Л. М. Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.